

LIBRIS | We know books
MIHAI EMINESCU

POEZII

Ediție îngrijită de Ilie Barangă

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Prefață (Lucian Pricop)</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	11
<i>Referințe critice</i>	13
Luceafărul	39
Luceafărul [Versiune maximală a vorbirii Demiurgului]	53
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie	57
Floare-albastră	59
Sara pe deal	61
La mormântul lui Aron Pumnul	62
O, mamă	63
Din străinătate	64
Frumoasă-i	66
Kamadeva	68
Amicului F. I.	69
Venere și Madonă	71
Epigonii	73
Mortua est	77
Andrei Mureșanu	80
Copii eram noi amândoi... ..	82
Egiptul	86
Junii corupți	90
Cugetările sărmanului Dionis	93
Dacă treci râul Selenei... ..	96
Ah, mierea buzei tale	98
Rugăciunea unui dac	100
La arme!	102
Împărat și proletar	104
Aducând cântări multime	112
Melancolie	114
Lacul	116
Dorința	117
Călin (file din poveste)	118
Strigoi	127
De vorbiți mă fac că n-aud... ..	138
Ai noștri tineri... ..	139
Ce șoptești atât de tainic	140
Icoană și privaz	141
Eu nu cred nici în Iehova	143
Făt-Frumos din tei	144
Mureșanu	148
Odin și Poetul	150

Povestea codrului	151
Povestea teiului	153
Umbra lui Istrate Dabija Voevod	157
Atât de fragedă	162
Fiind băiet păduri cutreieram	164
Vre o zgâtie de fată	166
O, rămâi	167
Pe aceeași ulicioară... ..	169
De câte ori, iubito... ..	171
Înger și demon	172
Sonete	176
Freamăt de codru	178
Revedere	180
Singurătate	182
De-or trece anii... ..	184
Noi amândoi avem același dascăl	185
Stau în cerdacul tău... ..	187
Dintre sute de catarge	188
Ah, cerut-am de la zodii	189
Scrisoarea I	190
Scrisoarea II	195
Scrisoarea III	198
Scrisoarea IV	207
Scrisoarea V	212
Mohamed biruitorul	216
Dacă iubești fără să speri	221
Când amintirile... ..	222
Adio	224
Ce e amorul?	226
Pe lângă plopii fără soț... ..	228
Și dacă... ..	230
Glossă	231
Odă (în metru antic)	234
Trecut-au anii... ..	235
Veneția	236
Floare de tei	237
De ce nu-mi vii	240
Se bate miezul nopții	241
Peste vârfuri	242
Somnoroase păsărele	243
Stelele-n cer	244
Ce te legeni... ..	246
La mijloc de codru... ..	247
Mai am un singur dor	248
Criticilor mei	250
Cu penetul ca sideful	252
La steaua	253
Doină.....	254
Memento mori.....	256
Cu gândiri și cu imagini.....	300
Răsai asupra mea	302
Colinde, colinde	303

Opera poetică a lui Mihai Eminescu O perspectivă comparatistă

În ultimii ani, cărțile, articolele (mai științifice sau mai eseistice), chiar și emisiunile de televiziune sunt din nou preocupate de destinul postum al operei eminesciene. Precum moda vestimentară, a revenit în trend să-l discutăm pe Eminescu. Totul a reînceput în 1998, odată cu tinerii insurgenți care semnav în numărul 265 al *Dilemei* (27 februarie – 5 martie 1998). Și a continuat cu dezbaterile din Parlamentul României, senatorii și deputații luând poziție în fața „infamilor” detractori ai „poetului național”.

Fără nicio îndoială, cel mai studiat autor român a fost și este, și astăzi, Mihai Eminescu. Opera, dar și viața îi sunt prelucrate în laboratoare cu specializări variate, cu lupe istorico-literare, lingvistice, stilistice, prozodice, teoretico-literare, comparatiste, filosofice, economice, politice, istorice, sociologice, ziaristice, medicale ș.a.m.d. Efortul se multiplică în școală prin căutări constante de a stabili și, mai ales, de a justifica locul pe care opera eminesciană îl ocupă în cultura națională și universală. Se caută, de asemenea, și în sala de curs, și în intimitatea criticii savante, elementele care să valideze fie modernitatea, fie caducitatea ei. De altfel, sunt numeroase cazurile de afirmare a descoperirilor unui Eminescu înrudit cu modernii, cu deosebire cu simbolistii, poetul transformându-se într-un argument folosit în discursul critic al anilor '70, ani de lectură deseori protocronistă. Cea mai des invocată este afilierea la romantism: „Textele germane oferă elemente de primă însemnătate pentru cunoașterea orizontului intelectual al lui Eminescu în perioada când își definește marea sa personalitate și aspirația spre universalitate” – notează D. Vatamaniuc, în preambulul lucrării lui Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creației eminesciene*, care însumează sursele originale ale manuscriselor germane eminesciene identificate, până în acest moment, în ziare și reviste germane. Un excurs intuitiv în aceeași direcție, a relațiilor dintre textele poetului român și romantismul

german, este și cel din *Eminescu și romantismul german*, semnat de Zoe Dumitrescu Bușulenga.

Cât despre Eminescu și literatura franceză, studii au existat și până în 1990, când a apărut *Eminescu și intertextul romantic*, unde Marina Mureșanu Ionescu așeza opera eminesciană într-un context definit cu exactitate și pe baza unei metodologii moderne. Legăturile poetului român cu literatura franceză au fost abordate încă din 1930, când Dimitrie Alexandru Nanu publică volumul *Le poète Eminescu et la poésie lyrique française*. Studiul Marinei Mureșanu Ionescu, reeditat în 2004, nu mizează pe formulele comparatismului tradițional, în care autorii francezi s-ar fi aflat pe lista de lecturi a lui Eminescu, ci alege romantismul (concentrat în spațiul francez), propunându-l, în mod exemplar, pe Gérard de Nerval. Și totuși, de romantismul francez, Eminescu s-a arătat interesat doar în chip secundar. Iar în scrierile sale, după câte se cunosc până azi, Nerval nu este menționat defel. Ca și în cazul lui Ștefan Melancu, autorul cercetării *Eminescu și Novalis. Paradigme romantice*, este cunoscut că, tot după câte se știu până acum, numele poetului german nu este menționat pe undeva de confratele lui român. Și totuși, comparația s-a făcut, și încă foarte convingător. Marina Mureșanu Ionescu adoptă o strategie asemănătoare, dar ale cărei rezultate au o bătaie mult mai lungă. Anume, aceea de a demonstra că Eminescu este fundamental un romantic și că, doar în cuprinsul acestei sfere, se întâlnește frecvent cu poetul francez. Cu alte cuvinte, nu este vorba de a stabili filiații, ci paralelisme.

Trebuie subliniat că acest demers comparatist se înscrie pe linia unor preocupări mai vechi în materie. Nu poate fi omis faptul că unul dintre cercetătorii reputați ai operei nervaliene a fost comparatistul Nicolae I. Popa, autorul unor exegeze citate și azi în Franța. Pe de altă parte, cel care a pus în circulație, la noi, conceptul de paralelism a fost Alexandru Dima, autorul unui tratat de literatură comparată tradus și în străinătate.

Totuși, alegerea creatorului de sonuri romantice precum cele din *Odelettes* este validată de apropierea scriitorului francez de romantismul german. Nerval traduce în 1828 *Faust*, stabilindu-se, în acest fel, o legătură credibilă în granițele „intertextului romantic”. Desigur, romantismul european are numeroase trăsături comune, de la un capăt la altul al continentului. Dar are și deosebiri, prezente în special în literaturile central și sud-est europene. Acestea se disting prin militantismul lor socio-etnic și prin cota scăzută de religiozitate.

Așadar, prin ce se deosebește Eminescu de Nerval din acest punct de vedere și, tot din acest punct de vedere, cât datorează poetul român romantismului german – iată chestiuni care vor trebui avute în vedere și de acum înainte. Cu deosebire dacă aducem în discuție și descoperirile făcute de Helmuth Frisch referitoare la manuscrisele germane ale lui Eminescu, din care reiese că poetul nostru a filtrat cam tot ceea ce a primit, în perioada 1870-1875, prin prisma culturii germane. Înțelegând aici, desigur, și literatura franceză. Dar cât a primit de la aceasta, fără intermediar german, Eminescu? Ce și cât a citit, de aici, în original, ce și cât în traduceri? Cert este că, așa cum am menționat, numele lui Gérard de Nerval nu apare nicăieri în manuscrisele eminesciene. Nu ne aflăm însă în fața unei dovezi incontestabile de ignorare. Nu apare nici numele lui Novalis, ceea ce, reamintim, nu l-a împiedicat pe Ștefan Melancu să-și scrie studiul, nici pe Iosif Cheie-Pantea să se oprească în detaliu asupra relațiilor dintre poezia lui Eminescu și aceea a lui Leopardi. Oricum, concluziile lui Tudor Vianu referitoare la influența romantismului francez asupra lui Eminescu se cuvin amendate serios, din perspectiva achizițiilor recente.

Un alt aspect care a ridicat numeroase semne de întrebare are în vedere relația dintre Eminescu, romantism și orientările postromantice: este Eminescu, în totalitate, un romantic sau are și alte trăsături? Sau este un „romantic întârziat”? Critici precum Marina Mureșanu Ionescu optează, din nou, pentru prudență: „deși esențialmente romantic, așa cum singur s-a numit, Eminescu se detașează net de romantici, arborând însemnele modernității – poate și printr-un proces parțial involuntar – mai ales prin câștigul de luciditate în fața actului creației“.

Firește, date fiind obiectivele didactice ale studiului nostru, nu avem spațiul pentru o discuție extinsă în această privință, dar, fiindcă tot s-a produs un oarecare început, nu putem să nu ne gândim la un alt posibil paralelism: Nerval a fost revendicat de suprarealiști, în timp ce, față de Eminescu, moderniștii au avut o stimă rezervată. Dacă au avut-o (spre exemplu, în perioada lui românească, fiind adept al unui modernism *à outrance*, Emilian Bucov combătea tare pe tema „hârdăului eminescian“)... Ceea ce înseamnă că, mult mai mult decât poetul nostru, Nerval a fost acela care a putut fi considerat un strămoș al modernității. Motivul nu interesează aici. Dar, oricâtă bunăvoință am proba, Eminescu nu poate fi defel așezat alături de Mallarmé, nici chiar de Baudelaire.

Ne aflăm în fața unor tipuri complet diferite de limbaj poetic, iar importanța eventualelor coincidențe nu poate fi extrapolată.

Așadar, metodologia comparatistă modernă pe care o propunem în vederea înțelegerii coerente, nereducționiste a relației dintre literaturi, este cea care favorizează paralelismul. În felul acesta, se evită impresionismul critic susținându-se, ca singură metodă fructuoasă, plasarea liricii eminesciene într-o rețea de relații structurale. Alte două principii de bază vin să susțină acest deziderat. Este vorba de respectul față de text și de raportarea la context. Ambele presupun nenumărate corelaționări, care duc, finalmente, la consolidarea comparatisticii, la diversificarea uneltelor ei și la obținerea unor rezultate cu o bătaie infinit mai lungă decât aceea a metodei tradiționale.

Raportarea la context și la avantext constituie unul din fundamentele studierii integrate a „invariantelor“, prin aflarea punctelor comune între biografiile și mediile culturale frecventate de cei doi. Aproximările, elogiile nefondate au fost animate frecvent de „erudiția uneori diletantă, eterogenitatea surselor, eclectismul decurg din sincretismul romantic generalizat. Sincretismul este condiția intelectuală a romanticului, care este adesea un compilator de geniu“. (Marina Mureșanu Ionescu). Expresii memorabile prin metaforism, precum „om deplin al culturii române“, „precursor al lui Einstein“ etc., contrazic esența distanței critice a exegetului profesionist, nutrind alte hagiografisme, de data aceasta produse de diletanți.

În concluzie, dacă în cele mai multe studii de până acum (îndeosebi cele elaborate în regim didactic) Eminescu obținuse acreditarea sistemică și paradoxală de poet unic, irepetabil, influențat totuși de culturile germană, franceză etc., într-o analiză neeseistică nuanțele, uneori infinitezimale, ale comparatismului „trebuie“ fondate pe interpretare și observație de geometru. Suntem, noi, toți cei care-l citim pe Eminescu, într-o nouă paradigmă critică, una în care forța persuasivă a argumentației comparatiste poate aduce veritabil profit cultural înțelegerii „corecte“ a unui „nou poet universal“.

Lucian Pricop

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde-n colț
Luceafărul așteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mâni,
Astfel dorința-i gata:
El iar, privind de săptămâni,
Îi cade dragă fata.

Cum ea pe coate-și răzima
Visând, ale ei tâmpile,
De dorul lui și inima
Și sufletu-i se împle.

LIBRIS | We know books

Și cât de viu s-aprinde el
În orișicare sară,
Spre umbra negrului castel
Când ea o să-i apară.

*

Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Țesând cu recile-i scânteii
O mreajă de văpaie.

Și când în pat se-ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mâinile pe piept,
I-nchide geana dulce;

Și din oglindă luminiș
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătând închiși
Pe fața ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surâs,
El tremura-n oglindă,
Căci o urma adânc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftând din greu suspină:
– „O, dulce-al nopții mele Domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!“

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

LIBRIS | We know books

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește
Și din adânc necunoscut
Un mândru tânăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea fereștii
Și ține-n mână un toiag
Încununat cu trestii.

Părea un tânăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vânăt giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feței străvezii
E albă ca de ceară –
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scânteie-n afară.

– „Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Și m-am născut din ape.

O, vin’! odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Și toată lumea-n ocean
De tine o s-asculte.“

LIBRIS | We know books

– „O, ești frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată;

Străin la vorbă și la port,
Lucești fără de viață,
Căci eu sunt vie, tu ești mort,
Și ochiul tău mă-ngheață.“

*

Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
Aminte să-și aducă
Și dor de-al valurilor Domn
De inim-o apucă:

– „Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!“

Cum el din cer o auzi,
Se stinse de durere,
Iar ceru-ncepe a se roti
În locul unde pier;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Și din a chaosului văi
Un mândru chip se-ncheagă;

Pe negre vițele-i de păr
 Coroana-i arde pare,
 Venea plutind în adevăr
 Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfășor
 Marmoreele brață,
 El vine trist și gânditor
 Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
 Lucesc adânc himeric,
 Ca două patimi fără saț
 Și pline de-ntuneric.

– „Din sfera mea venii cu greu
 Ca să te-ascult ș-acuma,
 Și soarele e tatăl meu,
 Iar noaptea-mi este muma;

O, vin', odorul meu nespus,
 Și lumea ta o lasă;
 Eu sunt luceafărul de sus,
 Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
 S-anin cununi de stele,
 Pe-a mele ceruri să răsai
 Mai mândră decât ele.“

– „O, ești frumos cum numa-n vis
 Un demon se arată,
 Dară pe calea ce-ai deschis
 N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde.“

– „Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nțelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Și tu ești muritoare?“

– „Nu caut vorbe pe ales,
Nici știi cum aș începe –
Deși vorbești pe înțeleș,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezământ
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pământ,
Fii muritor ca mine.“

– „Tu-mi ceri chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să știi asemenea
Cât te iubesc de tare;

Da, mă voi naște din păcat,
Primind o altă lege;
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voi să mă dezlege.“

Și se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

LIBRIS | We know books

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce împle cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pânditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Și mândră, arz-o focul;
Ei Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul.

Și-n treacăt o cuprinse lin
Într-un ungher degrabă.
– „Da' ce vrei, mări Cătălin?
Ia du-t' de-ți vezi de treabă.“

– „Ce voi? Aș vrea să nu mai stai
Pe gânduri totdeauna,
Să râzi mai bine și să-mi dai
O gură, numai una.“

– „Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe –
O, de luceafărul din cer
M-a prins un dor de moarte.“